

Udržitelnost cestovního ruchu

Cestovní ruch je z hlediska příjmů, zaměstnanosti, jeho nových forem, počtu jeho účastníků i poskytovatelů souvisejících služeb, počtu vysílajících i cílových oblastí, počtu i kvality nabízených produktů dynamický společenský jev - přínosný i nebezpečný. Ne nadarmo se o něm totiž říká, že je jako oheň. Dokáže cestovatelům a návštěvníkům poskytnout světlo poznání jiných krajů a mravů i teplo a zázemí při těchto dobrodružstvích, avšak pokud není správně **udržován**, dokáže spálit celé destinace či jejich části, tedy místa života původních a místních obyvatel i mnoha rozmanitých organismů.

V čem spočívá udržitelnost cestovního ruchu?

Především ve třech věcech:

- 1) **v profesionálním a odpovědném destinačním managementu,**
- 2) **v environmentální a sociální odpovědnosti účastníků a subjektů cestovního ruchu,**
- 3) **ve využívání environmentálně příznivých technologií při rozvoji aktivit a infrastruktury cestovního ruchu** (využívání obnovitelných zdrojů energie, pořádání videokonferencí, prevence a třídění odpadů, využívání nízkoeenergetických spotřebičů a dopravních prostředků atd.).

Udržitelnosti v dané destinaci, tedy lokalitě se zdroji (atraktivitami a *geniem loci*⁶) sdílenými mnoha různými aktéry, lze dosáhnout pouze formou plánovitého rozvoje cestovního ruchu. Je třeba koordinovat tyto aktéry, soustavně je vzdělávat a zapojovat do rozhodovacích procesů o destinaci. Zásadní je proto **neustálé hledání vyváženosti při prosazování zájmů různých aktérů** cestovního ruchu, především podnikatelských subjektů, místních obyvatel a jejich samosprávných orgánů, představitelů ochrany přírody a krajiny i památkové péče. Nezbytné je také **promýšlení jeho dlouhodobého rozvoje** včetně jeho **současných i budoucích dopadů** na místní ekosystémy a kvalitu života místních obyvatel. Lidé by si měli uvědomit a přijmout určitý podíl odpovědnosti za dopady způsobené podnikáním v cestovním ruchu či při cestování. Proto je nutné do běžných parametrů pro posuzování kvality produktů cestovního ruchu zahrnout i environmentální a morální rozměr. To lze podpořit zvyšováním informovanosti o podmínkách, za kterých dochází k přípravě, distribuci i spotřebě produktů cestovního ruchu i o jeho dopadech. Jde zejména o platové a sociální podmínky zaměstnanců v ubytovacích a stravovacích zařízeních, v dodavatelských subjektech (zemědělské podniky, cukrovary, lihovary, lesnické závody atd.) a dopady na životní prostředí. Účastníci cestovního ruchu by se měli snažit dozvědět se o těchto podmínkách co nejvíce, aby jejich volba byla zodpovědná.

Problém turistické pasti (začarovaného kruhu cestovního ruchu)

Podstatné je **nepřekročit** při rozvoji cestovního ruchu **únosnou kapacitu destinace**, především **regenerační schopnost místních ekosystémů**, tedy jejich schopnost pojmout určitou intenzitu a formu cestovního ruchu, aniž by došlo k jejich nevratnému poškození. Totéž platí pro **společenské systémy**, pro **místní komunitu**. Směna mezi hosty (návštěvníky) a hostiteli (místními obyvateli) musí být oboustranně výhodná. V okamžiku, kdy výhodu z příjmů z cestovního ruchu převáží dopady na kvalitu života místních obyvatel způsobené sdílením místních veřejných zdrojů, je společenská dimenze únosné kapacity překročena. Skutečnost, že místní obyvatelé sdílí veřejné zdroje své komunity s návštěvníky vede:

- ke komercializaci veřejných prostranství, na která je vytvářen tlak,
- ke změně orientace nabídky místního zboží a služeb na potřeby návštěvníků,

⁶ Atraktivita jsou zásadní částí primárních destinačních zdrojů, jde především o přírodní úkazy, historické, průmyslové a/nebo kulturní objekty, dále kulturní, sportovní, společenské, vědecké nebo jiné události, přitahující návštěvníky dané destinace. Lze je dělit na přírodní atraktivitu (fauna, flóra, léčivé prameny, krajinná scenérie, jeskyně, ledovce, propasti, vodopády, skalní města, lokality s výskytem zkamenělin, gejzíry, korálové útesy atd.) a kulturní atraktivitu (historické areály jako např. hrady a zámky, technické atraktivitu či tzv. průmyslové dědictví – hornické skanzeny, středověké štoly, pivovary, továrny, kulturní komponované krajiny jako např. zámecké parky a zahrady, atd.), dále se dělí na hmotné (např. živočišné a rostliny, objekty neživé přírody, historické objekty) a nehmotné (genius loci, životní styl, tradice, festivaly, lidové slovesnost aj.). Určité lidmi vytvořené atraktivitu (včetně technických atraktivit) vznikly jako součást infrastruktury dané destinace (horské železnice, dobová ubytovací zařízení, zájezdní hostince, zábavní parky aj.).

Upraveno na základě: ZELENKA, J. a PÁSKOVÁ, M. (2012): *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Kompletně přepracované a doplněné 2. vydání. Linde, str. 50, 978-80-7201-880-2

- ke zvýšenému poškozování životního prostředí, včetně zvýšené hlučnosti i světelného znečištění,
- k postupné komercializaci místních tradic atd.).

Důvodem je skutečnost, že tzv. primární destinační zdroje (přírodní a kulturní hmotné i nehmotné dědictví) zpravidla nejsou obnovitelné. Tyto primární destinační zdroje bývají pozvolna zastiňovány až vytlačovány sekundárními destinačními zdroji (infrastrukturou cestovního ruchu), takže se tak stávají obětí své vlastní přitažlivosti (typickým příkladem je např. proslavená přímořská destinace Toremollinos na španělském Costa del Sol⁷). Vznikají tzv. duální světy (upadající svět místních obyvatel a vzkvétající turistický svět). Nejde pouze o vzdálené exotické destinace v Karibiku či v Tichomoří, lze je nalézt např. též ve středomořské oblasti, ve vysokých Tatrách, ale i v ČR (např. Krkonoše). Komercializace tradic a duchovního dědictví hrozí i v tak relativně turismem nezasazených oblastech jako jsou např. Karpaty (viz např. nájezdy senzacechtivých návštěvníků obce Žitková hledající proslavené „žitkovské bohyně“ či alespoň jejich stopy⁸).

Velmi důležitou zásadou udržitelného cestovního ruchu je pokora k přírodě, místní krajině a její historii, respekt k danému místu z hlediska přirozené dynamiky přírodních procesů. Jedním z dílčích cílů ekonomicky a sociálně udržitelného cestovního ruchu je sice snižování jeho sezónnosti, avšak správnou strategií rozhodně není realizace hesla „Poručíme dešti větru“. Přístup, kdy popíráme a nerespektujeme roční období a geografické danosti destinace, nelze považovat za udržitelný. Viz např. rozvoj podmínek pro zimní cestovní ruch v Monínci⁹.

Odpovědní návštěvníci vyhledávají autenticitu, která vzniká po staletí, a jsou ochotni za ni platit. Autenticita se postupně dostává na nejvyšší příčky žebříčku hodnot návštěvníků. Velmi totiž záleží na tom, čím je návštěvník při své cestě motivován a co o destinaci ví, co od ní očekává, stejně jako od místní komunity. Pokud převládají motivy jako sebepotvrzení, seberealizace, určitý exhibicionismus či přesycenost standardní nabídkou, vedoucí k touze po senzacích a extrémních zážitcích, dokonce až k hyenismu, jedná se o zvyšování vlastních potřeb a převážně sobeckou motivaci. Ohleduplným (inteligentním) turistou je naopak ten, jehož motivací k alternativnímu provozování turismu je pochopení a přijetí odpovědnosti za vlastní jednání i během „nejkrásnějších týdnů v roce“, tedy dovolené.

Turismus soužití jako jediná forma opravdu udržitelného cestovního ruchu

Jde o takovou formu cestovního ruchu, kdy návštěvníci sdílí denní aktivity lidí žijících v navštívené destinaci, respektive jim s nimi pomáhají, žijí s nimi v jejich příbytích. Z hlediska počtu návštěvníků se nedoporučuje překročit počet poloviny členů domácnosti, respektive komunity. Návštěvníci v rámci svého pobytu např. sázejí a sklízí s místními obyvateli místní plodiny, zpracovávají je s nimi, sbírají s nimi léčivé byliny, nosí s nimi vodu ze studny, sbírají s nimi dříví, připravují s nimi jejich místní potravu, zpracovávají cihly a střešní tašky z místní hlíny, stejně jako keramiku - džbány a talíře atd. Místní obyvatelé je ve volných chvílích provedou po okolí, po jeskyních, lagunách, kopcích, na koních či pěšky. Návštěvníci se od nich dozvědí zajímavosti o místních živočiších, stromech, bylinkách, různých typech zeminy, jak je používají, jaké legendy se o nich povídají.

Důležité je, aby místní obyvatelé nerozvíjeli žádnou novou aktivitu a infrastrukturu záměrně pouze kvůli rozvoji turismu, vše nové by měli rozvíjet především pro svou rodinu a komunitu, a mnohým (určitě ne všem!!!) návštěvníkům se takový autentický zážitek (bez běžného pohodlí a turistického zázemí líbí). I když je tento segment návštěvníků zatím malý, naprosto zřetelně postupně vzrůstá, s tím jak ubývá autentických míst a autentického způsobu života. Nabídka takového dočasného soužití ve formě turistického prožitku představuje komplementární příjem, který mohou místní obyvatelé využít na rozvoj své rodiny a komunity, ne ovšem primárně na aktivity a zázemí pro cestovní ruch. Jedině tento způsob turismu nepohlíí jejich autenticitu a nezasáhne jejich ojedinělý způsob života i přírodu a krajinu.¹⁰

⁷https://www.google.cz/search?q=Torremollinos&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKewi_nMXThLfxAhXEZ1AKHQkVAWgQ_AUICigB&biw=1137&bih=681

⁸ https://zlin.idnes.cz/napor-turistu-v-zitkove-kvuli-bohynim-dy2-/zlin-zpravy.aspx?c=A150720_2178340_zlin-zpravy_ras

⁹ <https://www.novinky.cz/cestovani/447257-koulovačka-v-lete-na-moninci-si-uzivaji-snehovou-nadilku.html>

¹⁰ Autorka kapitoly: Ing. Martina Pásková, Ph.D. – předsedkyně Rady národních geoparků, odbor geologie na Ministerstvu životního prostředí, odborná asistentka na Katedře rekreologie a cestovního ruchu Fakulty informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové, martina.paskova@mzp.cz